

УДК 336.713

Н. Г. Волик,
к.е.н., доцент
Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Досліджено сучасний стан проблемних кредитів комерційних банків України та на основі проведеного дослідження запропоновані напрями його вдосконалення.

Ключові слова: проблемні кредити, комерційні банки, реструктуризація кредитів, санаційний банк.

Комерційний банк – це структура, яка працює в конкурентному середовищі й активно розвиває власну діяльність на фінансовому ринку. Головним напрямом її діяльності є кредитування суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Воно є суттєвим джерелом інвестицій, сприяє зміцненню економічного потенціалу країни та займає значне місце в загальному обсязі банківських операцій, які приносять дохід.

Незалежно від якості управління банки тією чи іншою мірою стикаються з проблемою неповернення кредитів.

Економічними наслідками проблемної позичкової заборгованості в кредитному портфелі банку можуть бути не тільки значні фінансові втрати та погіршення іміджу, а й гальмування подальшої кредитної підтримки банками розвитку реального сектору економіки, що негативно позначається на темпах і масштабах суспільного виробництва.

Усе це дає підстави стверджувати, що зниження проблемної позичкової заборгованості банків і попередження появи нових проблемних кредитів є досить актуальним завданням.

Вивченням цього питання займається значна кількість вітчизняних та закордонних учених: М. Кравець, Л. Примостка, О. Васюренко, А. Мороз,

В. Кузнецова, С. Андрюшин, О. Дзюблюк, Г. Карчева, В. Крилова, В. Міщенко, А. Смулов, Ю. Масленченков, В. Вітлінський, О. Лаврушин, І. Нідзельська, Х. Мінські, Б. Моїсєєв, В. Волохов, О. Пернарівський, Я. Наконечний, В. Герасименко та інші.

Таблиця 1

Динаміка кредитного портфеля і простроченої заборгованості банків України

Назва показника	2008 р.		2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.
	01.01	01.07	01.01	01.07	01.01	01.07	01.01	01.07	01.01
Кредитний портфель: а) млн. грн.	485 368	579 858	792 244	749 738	747 348	717 299	755 030	792 047	825 320
б) у % до попереднього періоду	180,2	119,5	136,6	94,6	99,7	96,0	101,1	104,9	104,2
Прострочені кредити: а) млн. грн.	6 357	8 776	18 015	40 679	69 935	77 591	84 851	86 354	79 292
б) у % до кредитного портфеля	1,3	1,5	2,3	5,4	9,4	10,8	11,2	10,9	9,6
в) у % до попереднього періоду	142,7	138,1	205,3	225,8	171,9	110,9	109,4	101,8	91,8

Проте дослідження наукових джерел та аналіз сучасної практики ризик-менеджменту показує, що питання управління проблемною позичковою заборгованістю вітчизняних банків ще не вирішені повною мірою. У наукових працях фрагментарно досліджуються методи управління проблемною

позичковою заборгованістю. У зв'язку з цим виникає необхідність подальшого вдосконалення роботи банків з проблемними кредитами та поліпшення систем кредитного ризик-менеджменту загалом.

Завдання розвідки: дослідити сучасний стан проблемних кредитів комерційних банків України та на основі проведеного дослідження запропонувати напрями його вдосконалення.

Тенденція щодо збільшення обсягів проблемних кредитів в установах банківської системи України почалася з 2008 р. і зберігається досі, що стосується кредитних вкладень вони то збільшуються, то зменшуються (таблиця 1). З таблиці видно, що в період з 01.01.2008 р. по 01.01.2011 р. прострочена заборгованість банків зростає значно більше, ніж кредитні вкладення банків. Лише з другого півріччя 2011 р. відбулося певне поліпшення стану кредитних вкладень, а прострочена заборгованість за кредитами частково скоротилася.

Зростання обсягів простроченої заборгованості за кредитами у період кризи призвело до скорочування кредитних вкладень.

Упродовж періоду, що аналізувався, частка прострочених кредитів коливалася в межах від 1, 3% (01.01.2008 р.) до 11, 2% (01.01.2011 р.). Цей показник залишається досить високим і дотепер.

У зв'язку з ситуацією, яка склалася банки змушені збільшувати резерви під кредитні ризики, що негативно позначається на фінансових результатах їх діяльності (таблиця 2).

Упродовж 2008 - 2011 рр. темпи зростання резервів під кредитні операції банків значно перевищували приріст їх кредитних вкладень, що свідчить про недоліки функціонування систем ризик-менеджменту вітчизняних банків.

Додаткові витрати на формування резервів під кредитні операції, зменшення грошових надходжень до банків від обслуговування кредитів зумовили зниження показників прибутковості діяльності банків.

Таблиця 2

Динаміка кредитного портфеля і резерву під кредитні ризики банків України

Назва показника	На початок року				
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Кредитний портфель:					
а) млн. грн.	485 368	792 244	747 348	755 030	825 320
б) у % до попереднього періоду	180,2	163,2	94,3	101,1	104,2
Резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями:					
а) млн. грн.	18 477	44 502	99 238	112965	118 041
б) у % до кредитного портфеля	3,8	5,6	13,2	16,2	14,7
в) у % до попереднього періоду	150,1	240,9	223,0	113,8	104,5

Банки України були змушені спрямувати свої зусилля у роботу з проблемними кредитами.

Ефективність управлінських дій щодо поліпшення якості кредитного портфеля банків за рівнем кредитного ризику частково залежить від визначення сукупності й складових проблемної позичкової заборгованості, адже немає однозначного їх тлумачення.

Найпоширенішим вважається визначення проблемної позичкової заборгованості банків, де проблемним кредитом називають такий, за яким своєчасно не проведено один чи кілька платежів, суттєво знизилася ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які дають підставу банку мати сумнів щодо повернення позики. На підставі цього до проблемних позик можна віднести не тільки прострочені, а й сумнівні щодо повернення кредити.

Як наслідок постає питання у встановленні допустимого рівня цих кредитів відносно загальної суми наданих банком кредитів та утримання його на даній позиції за допомогою різноманітних методів управління проблемними кредитами банку.

Узагальнюючи накопичений досвід роботи банків у цій сфері, виділяють основні методи повернення проблемних кредитів банку (таблиця 3).

Таблиця 3

Методи повернення проблемних кредитів банку

Класифікація методів	
Зовнішні	Внутрішні (реструктуризація кредиту)
<ul style="list-style-type: none"> - передача проблемних активів в управління третій особі (колектору); - передача/продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії; - продаж проблемних активів на умовах факторингу; - здійснення секютизації активів; - інші методи. 	<ul style="list-style-type: none"> - конвертування валютного кредиту в гривневий; - зниження відсоткової ставки за кредитом; - пролонгація кредиту; - «кредитні канікули»; - конверсія; - зміна схеми погашення кредиту з класичної на ануїтетну; - прощення пені та штрафних санкцій.

Банки досить активно використовують різні методи повернення проблемних кредитів.

Їх вибір залежить від багатьох факторів, зокрема від стратегії розвитку банку, особливостей кредитних продуктів, які він пропонує, спроможності залучення коштів для підтримання його ліквідності, наявності вільних фінансових ресурсів, професійних навичок персоналу установи, необхідних для роботи з проблемними кредитами й стягнення простроченої заборгованості. Проте якість кредитного портфеля значної кількості банків в Україні залишається незадовільною.

Таким чином, оптимальним варіантом для мінімізації обсягів проблемних кредитів є поєднання двох методів: проведення рекапіталізації банку після попередньої мінімізації обсягів проблемних кредитів на балансі фінансової установи. Такий захід зменшує потребу в коштах, необхідних для проведення рекапіталізації банку, бо немає необхідності формувати резерви під проблемні кредити, які передаються спеціалізованій фінансовій установі.

Для визначення комплексу заходів, котрі вживаються банком для відновлення позитивного грошового потоку від кредитних вкладень, пропонується використовувати термін «санация кредиту». З метою ефективного проведення цих заходів необхідно забезпечити передачу проблемних кредитів спеціалізованій відокремленій установі, яка здійснюватиме непрофільну для банку діяльність зі стягнення проблемної заборгованості. Під час своєї діяльності установа має дотримуватися певних принципів роботи з проблемними кредитами:

1. Оперативність – з урахуванням стрімкої втрати вартості проблемних активів за умови пролонгації термінів роботи зі стягнення заборгованості.
2. Дотримання співвідношення «витрати – ефективність» - максимізація економічного ефекту від роботи з проблемною заборгованістю за мінімального рівня витрат.
3. Послідовність і комплексність – дотримання внутрішньої логіки процесу стягнення проблемної заборгованості з урахуванням інших аспектів діяльності банку, що можуть обмежувати його потенціал.
4. Конкурентність і прозорість – забезпечення наявності й дотримання чітких критеріїв відбору можливих покупців проблемних кредитів, встановлення ціни таких кредитів на рівні, максимально наближеному до справедливої ринкової вартості.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків» від 24.07.2009 р. № 1617 Кабінету Міністрів України надано право створювати за поданням НБУ санаційний банк, який не є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Його основним завданням є захист інтересів вкладників банків, але деталізований принцип функціонування такого банку не наведено.

Досвід подолання кризових явищ у банківській системі України свідчить про актуальність для банків відокремлення проблемних активів. Тому термін «санаційний банк» використовувати для позначення фінансової установи, створеної для придбання та управління активами. Метою його діяльності є вилучення активів із балансів банків, щоб зменшити їхню потребу у формуванні резервів. Схема роботи такого банку заключається у попередньому розподілі активів на працюючі та проблемні. Після чого відбувається переведення проблемних кредитів до санаційного банку, який має забезпечити максимальний рівень повернення коштів.

Обов'язковість зворотного викупу проблемної заборгованості в санаційного банку стимулює комерційні банки до більш зваженої позиції щодо ідентифікації проблемних кредитів. Встановлення справедливої ціни продажу активів санаційному банку зумовлює компромісний варіант між обсягом державних видатків та забезпечення необхідного рівня зростання капіталізації, що покращить фінансовий стан банку.

Основною перепоною є потенційно низька ефективність, використання державних коштів, які спрямовані на вирішення проблеми активів.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що сьогодні дедалі більше загострюється питання зменшення реальної вартості проблемних кредитів та їх появи у банківській системі України. На сьогоднішній день ефективним методом санації кредитів має стати робота з проблемною заборгованістю, що проводиться санаційним банком. Перевагами використання цього методу роботи з проблемними активами є можливість розформування резервів за допомогою усунення проблемних кредитів із балансу банку, підвищення рівня ліквідності банку за умови надходження коштів від продажу активів. Принциповою умовою є комплексність і послідовність реалізації заходів з управління проблемними кредитами.

Література

1. Васильченко З., Васильченко І. Деякі аспекти методологічної основи розробки антикризових заходів у банку // Банківська справа. – 2012. – № 2. – С. 70–79.
2. Васюренко О.В. Банківський менеджмент : посібник / О.В. Васюренко. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – 320 с.
3. Герасименко Р., Дегтярьова М. Проблемні позики та прогнозування їх частки в кредитному портфелі банку / Р. Герасименко, М. Дегтярьова // Вісник НБУ. – 2012. – № 4. – С. 40–46.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків» від 24.07.2009 р. № 1617. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1617-17>.
5. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент банка : учебное пособие для вузов / Ю.С. Масленченков. – М. : ЮНИТИ - ДАНА, 2003. – 399 с.
6. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс] – Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish>.
7. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник. – [2-ге вид.] / Л.О.Примостка – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
8. Савченко Л. Проблемні кредити: шляхи вирішення питання / Л.Савченко // Цінні папери України. – 2012. – № 14 (711).
9. Сирота В. Управління проблемними кредитами як основа антикризових заходів банку / В. Сирота // Вісник НБУ. – 2012. – № 11. – С. 51–55.
10. Слобода Л., Дунас Н. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в постризиковий період/ Л.Слобода. Н.Дунас // Вісник НБУ. – 2011. – № 4. – С. 46–51

Исследовано современное состояние проблемных кредитов коммерческих банков Украины и на основе проведенного исследования предложены направления его усовершенствования

Ключевые слова: *проблемные кредиты, коммерческие банки, реструктуризация кредитов, санационный банк.*

The modern state of problem credits of commercial banks of Ukraine and on the basis of the conducted research directions of his perfection are offered.

Keywords: *problem credits, commercial banks, restructuring of credits.*